

17999

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Յաւէտ Ողբացեալ
Աշխարհաւոչակ Զուքակահարին
ԳԱԻԻԹ ԳԱԻԹԵԱՆԻ

Ծնած՝ Տրապիզոն, 1877 ին, Մեռած՝ Մարզուան, 1911 ին

Հայ անգուգական արուեսագէտին սրտաւորմով յիշատակը վառ պահելու համար «Նոր Այգ» եւ «Հայկունի» հանդեսներու խմբագրութիւնները միասնաբար կը հրատարակեն ներկայ յաւելումական տեսակը, իբրեւ սրտածօն՝ նուիրում զազամեռիկ հանճարին:

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. Կենդանագիրք
2. Կեանք եւ մահը
3. Մեծ արուեսագէտին (բանաս.)
4. Հանճարին փառաբանութիւնը զամբանական
5. Դամբանական-բառը
6. Վերջին նուագանդակը

ԲՐՈՅ. Գ. Յ. ԿԻՐԼԵԱՆ
Հ. ՏԵՐՅԱԿՈՅԵԱՆ
ԳԱԳԻԿ ՕԶԱՆԵԱՆ
ՅՈՎԱԷՓ ՎԱՐԴ. ՊԱՅԹՈՒՆԻ
ԲՐՈՅ. Ա. Թ. ՏԱՂԼԵԱՆ

ՄԱՐԶՈՒԱՆ
ՏՊԱԳՐ. ՆԵՐՍՏ ԵՒ ՍՐԱՊԵԱՆ

1911

9
463

9
463

ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ԶՈՒԹԱԿԱՋԱՐ ԴԱԻԹ ԴԱԻԹԵԱՆ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ՄԱՇԸ

Հռչակաւոր Զարակաւոր
ՎԱՂԱՄԵՐԻԿ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ
Ծնած 1877 ին, Տրապիզոն
Մեռած 1911, Մայիս 9 ին, Մարզում

ՈՂԱՅԵԱՆ Պ. ԴԱԻԹ ԴԱԻԹԵԱՆ՝ հռչակաւոր ջութակահարը ծնած է Տրապիզոն, 1877 ին։ Նախնական ուսումը առած է իր ծննդավայրի Վենետիկեան Մխիթարեան Միաբանութեան Վարժարանին մէջ։ Մանուկ հասակէն տարապայման սէր ցոյց տուած է ջութակի հանդէպ։ Երբ իր աշակերտակիցները դասանքի ժամերուն մէջ խաղերու կը պարտւէին, ինքը խոյս կու տար անոնց քովէն և զրկած իր սիրական ջութակը՝ եռանդազին յառաջ կը մղէր իր վարժութիւնները, այս կերպով սուղ ժամանակի մէջ այնքան զարգացուց իր փայփայած արուեստը որ Պ. Տիգրան Կիւրեղեան՝ ջութակի ուսուցիչը, տեսնելով Դաւիթի արտակարգ տաղանդը՝ յանձնարարեց Մխիթարեան Հայրերուն որ հաճին աւելի լայն ասպարէզ մը ընձեռել սոյն ծնած հանճարին, քանի որ մանաւանդ ինքը պիտի անկարող կ'զգար աւելին աւանդել պատանի Դաւիթի։ Հետեւաբար կը զրկուի Կ. Պոլիս՝ Քաղկեդոնի Վենետիկեան Մխիթարեան Հայրերու Վարժարանը։ Ապա կ'անցնի Վենետիկ՝ Մուրաա-Ռափայէլեան Վարժարանը, որուն ընթացքը կ'աւարտէ 1898 ին։ Սակայն արուեստի սիրով վառ յաւէտ փարած իր ջութակին՝ ոչ մէկ ուսումնական ընթացք կրնար յազուրդ տալ իր երկնած խղիւղին համեմու տնէնը։ Ուստի կը դիմէ Պրիւքսի, ուր Արքունի Երաժշտանոցին մէջ կ'աշակերտի մեծահամբաւ Փրոֆ. Թոմսինի, և առաջին մրցանակով կը լրացնէ իր չրջանը։ Բայց ա՛յ աւելի զարգանալու անգուսպ փափաքը կը մղէ զինքը Փրակա, ուր տառն մը կը մնայ լայանի Փրոֆ. Սեւիկի քով։ Անկէ վերջ ա՛յ կ'սկսի իր արուեստագիտական արշաւներուն՝ մերթ աւանձին և մերթ հայ կամ օտարազգի արդիւններու ընկերակցութեամբ, յաջորդաբար կ'այցելէ Պեճիքա, Անգլիա, Գաղղիա, Կովկաս, և Սահմանադրութենէ վերջ՝ Թուրքիա, ամեն ուրեք առարկայ գտնարով հիացքի ու սքանչացման՝ խլելով ծափ ու ծաղիկ, և տակաւ արուեստին տիրապետող անզուգական արուեստագէտի համբաւ։ Մօտաւորապէս երկու տարի առաջ Զմիւռնիոյ մէջ իր սարքած մէկ նուագահանդէսին առթիւ արուեստասէր ունկնդիր մը՝ Տր. Կոստանդ Լոյսեան կը դիւթուի Պ. Դաւիթեանի զգլխիչ չեղանքին ու խաղերէն որ կը փութայ արուեստագէտին քով, կը համբուրէ անոր ճակատն ու ձեռքը, և կը նուիրէ անոր իրաւ թանկագին ջութակը՝ յարելով միանգամայն. «Ջութակս միայն քու ձեռքիդ կը վայելէ, լաւագոյն ձեռքերու չէր կրնար յանձնուիլ ան...»։ — Արուեստագէտներ 700 լիրա արժէք կը գնահատեն սոյն ջութակին։

29-529

Տպագր. ՆԵՐՍԻ ԵՒ ՄԲԱՊԵՆԷ. Մարզում

463-79

Անթիոքի մեջ կու գայ Սամսոն, և հոն երկու անգամ չքեղ նուագանու-
դէանք տալէ վերջ կը մեկնի Մարգուան, ուր կը հրաբրնկալուի Անաթոլիա Գոլէճի մէջ:
Միս Փիէթ երգչուհիին և Փրոֆ. Տաղլեանի մասնակցութեամբ սարքուած էր նուագանու-
դէանք: Մայիս 8 ին (Ն. Տ.) արուեստագէտներու հոծ բազմութիւն մը փութացած էր
Գոլէճի ընդարձակ սրահը: Առաջին անգամն էր որ այնքան հռչակաւոր արուեստագէտ
մը կ'աղցկէր քաղաքս: հետեւաբար ամեն ոք ջղախոտ անհամբերութեամբ մը աչքերը
բռնէր սեւեռած կը սպասէր օրուան հերոսին: Մէն, այն ինչ ելլական ժամեր էին, այն ինչ
արագ պայման հմայելով ու դիւլիւլով ու վեր, վեր կ'ըսական դուռները փոխադրելով
համօրէն ունենդութիւնը: քանզի ինչպէս լսու Տր. Թրէյսի՝ Mr. Davidian was an ex-
cellent musician, almost a magician: Խրացուցիչ ծափերու մէջ լրացաւ վերջապէս օր-
ուան յայտագիրը, և ամեն ոք վերադարձաւ իր տունը սքանչալի ման ու ներքոյի և
«Երեսնէ վնէքը ծնող մօրը» բայտադանչութիւններով: Արուեստագէտն ալ գնահատող մի-
ջամայրի մը կազմուրիչ միջնորդարին ազդեցութեան ներքեւ դուարթ արամադրութեամբ
մեկնեցաւ բնմէն...: Եւ արդեօք քանիներն նոյն իսկ իրենց անսրճներուն մէջ՝ երա-
ժշտութեան վերացնող թուիչքներով երանութեան բնավայրերը կը դեգերէին: Սակայն,
ուսուց, «Ուրախութեան բաժակին մէջ տխրութեան մրուրը ճաշակել՝ այս է մարդուն
— դուն աւելցուր՝ հայուն — ճակատագիրը»:

Մայիս 9 ի՝ այդ եղերական օրուան առաւօտուն ելեկորական արագութեամբ տա-
րածուեցաւ գոյժը. «Պ. Դաւիթ Դաւթեան, յանկարծամա՜ր...»: Թէ՛ սրպիտի ցնցող, շան-
թալի մղաւորութիւն գործեց այն անակնկալ գոյժը՝ անկարելի է գրչով պատկերել:
Սուգը ընդհանուր էր. քանզի չէ՞ որ հանձարը ազգ ու հայրենիք չունի. ան կ'արշաւէ,
կ'անցի մերայնամոլիկ մարդոց զծած անձուկ սահմանները: Երկինքը սահման չունի, և
արուեստը երկնային է...:

Նոյն օրը կը կատարուին բժշկական և օրինական քննութիւններն ու հարցաքննու-
թիւնները: Պ. Խաչիկ Սօրկուճ՝ հանգուցիալին ազգականը, որ այնքան գուրգուրանքով
փառած էր տարաբանա արուեստագէտին, կը հեռագրէ անոր ծնողաց, ի Պաթմա, և
հետեւեալ օրը հեռագրական հրահանգ կը՝ ստանայ մարմնը Սամսոն փոխադրելու:

Մայիս 10 ին, յետմիջօրէի ժամը 1½ ին արդէն սկսած էին տխրազդեցիկ զօղանջները
Գոլէճի և չորսը եկեղեցիներու զանգակներուն: Ժողովուրդը գունդագունդ կը զիմէր Ա-
նաթոլիա Գոլէճը, ուր պիտի կատարուէր սգահանուէր: Հայ և օտար համօրէն կազմակեր-
պութիւններ—եկեղեցական, գաղտնական, կուսակցական, զինուորական—կ'մխմրովին և
կ'ոմ ներկայացուցիչներով փութացած էին իրենց վերջին յարգանքը մատուցանել անզու-
գական արուեստագէտին:

Գեղեցիկ պատկեր ուղարկած էին Անաթոլիա Ազգիւնց վալիաքանը, Ա. Գոլէճի
Հայ Առանող. «Շաւարչան» Միութիւնը, Ա. Գոլէճի Յոյն Առանող. «Պանոս» միութիւ-
նը, Ա. Գոլէճի Տրապիզոնցի աշակերտները, Ազգ. Ս. Սահակեան Բառաթիէ Վրժնի, «Հա-
րարդի» աշակ. Միութիւնը, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը, Հ. Յ. Դաշակցութիւնը,
Ս. Ի. Հնչ. Կանանց Զարգացական Միութիւնը, Հ. Յ. Դ. Կարմիր Խաչի Միութիւնը, Ս.
Դ. Հնչ. Թատերասերաց Միութիւնը և Սամսոնի Հայկական Ակումբը: Տիկին Ա. Տաղ-
լեան փունջ մը նուիրած էր:

Մարմնը Անաթոլիա Հիւանդանոցին մէջ դիւղարդելէ վերջ սարուեցաւ սգավայրը
պատկերներու, կերտակերտներու, դադաղակերտներու և խուսափուած բազմութեան մը
կողմէ թափօրով: Կերտակերտներն էին Անաթոլիա Գոլէճի և Ազգ. Ս. Սահակեան Բա-
ռաթիէ Վրժնիները:

Սգահանուէր սկսաւ. Hark! hark! my soul! Angelic songs are swelling... Կողմէ
Անաթոլիա երգիչ Խաւմիս կողմէ:

Տր. Թրէյսի ըսաւ թէ ամենքս ալ կը ցաւինք Նախախնամութենէ կարգադրուած
սոյն անմոռանալի դէպքին վրայ. կոկիծ կու տայ մեզ խորհիլ թէ ա՛յ մարած է հանձարը,
և որ ա՛յ չպիտի դիւլիւլ մեզ: Եւ ինչո՞ք մասնաւորաբար սա կէտը թէ «Հրեշտակային տա-
գանդի տէր սոյն անձը խոնարհ էր մանուկի մը պէս, ինչ որ իր մեծութիւնը կը լսակու-
նըչէր...»:

Տր. Յակոբ Էմինեան՝ քաղաքապետական բժիշկը ժողովուրդին հասկնալի թուրքե-
րէնով մը բացատրեց մահուան կարելի պատճառները:

Պ. Հ. Տէր Յակոբեան, ջութակի սիրահար ուսանող մը «Ձուլթակահար Դաւիթ
Դաւթեանի՝ անզուգական արուեստագէտին» խորագրով ստանաւոր մը կարդաց(1):

Փրոֆ. Գ. Յ. Կիւլեան ներկայացուց վերեւ արուած կենսագրական նոթերը, զորոնք
մասամբ քաղած էր Պ. Խաչիկ Սօրկուճէ:

Տեսուչ՝ Դադիկ Օղանեան յազուած չեղանքով խօսեցաւ ազգու դամբանական սը(2):

Փրոֆ. Քաննիտիա խօսեցաւ թէ ինչպէս ամենքս ալ պանդուխտ ենք այս աշխարհի
մէջ և թէ մեր յաւիտենական հայրենիքն է երկինքը՝ մեզից ինքեւ և ներդաշնակութեանց
բնավայրը: Եւ ինչո՞ք նաեւ թէ «Ինչպէս որ սոյն անմահ արուեստագէտը իր հոգեւորաց
նուագներով դիւլիւլ գերեց մեզ՝ նոյնպէս ալ սոյն վայրկե՛ս իր եղերական անակնկալ
մահով կ'ազդարարէ մեզ որ պատրաստ ըլլանք հանազազ. մահուան գալուստը անակն-
կալ կ'ըլլայ...»:

Երգիչ Խաւմիս կողմէ երգուեցաւ. My Jesus, as Thou wilt! O may Thy will be mine...
զոր շատ կը սիրէր հանգուցեալը, և — փակագծի մէջ — քանիցս իր հիացումը
յայտնած էր Anatolia Mixed Choir մասին:

Ապա անագին թափօրը նոյն կարգով ուղղուեցաւ դէպի Հայ Կաթոլիկ եկեղեցին:
Դադաղին ծաղկրէն բռնած էին Տիարք Խ. Սօրկուճ, Յ. Տիվանեան, Ա. Թ.
Տաղլեան, Գ. Յ. Կիւլեան, Գ. Օղանեան, Յ. Թումանեան, Գ. Աղլեան, Թ. Սեմա-
տուրեան, Մ. Էլզէկեան, Ս. Յ. Աժաբեան: Հոն կրօնական արարողութենէ վերջ
Յովսէփ Վարդ. Պալթունի խօսեցաւ արտայայտ դամբանական մը (3):

Վերջապէս դեակեցինք իր դադաղը կառքին մէջ, որուն անիւները թաւաղեցան դէպի
Սամսոն: Իր դադաղին ընկերացան Պարոնայք Խ. Սօրկուճ և Յ. Տիվանեան:

Ահա՜ Պ. Դաւիթ Դաւթեան չորաց ասուպի մը նման՝ պահ մը ցոյց տալով արուես-
տին փնտթիւնը, պահ մը նսեմացնելով իր շուրջի յուսաւորները, պահ մը պատուելով
հանձարի նսեմ ուղերը և ցուցադրելով ոսկեղէն յոյսերու վերնաշխարհը, պահ մը երկնե-
լով ու նուաղելով «Հայու Ոգին» և «Հայու Արցունքները»...՝ մարեցաւ, փառքի յուսա-
բորք ծիր մը ձգելով իր հոտին: Արդեօք սրու ժառանգ թողուց իր հանձարը. ո՞վ տխր
լրացնէ անոր կիսաւարտ օփերան, որուն միայն նախիրգանքն էր իր «Հայուն Ոգին»:

Անաթոլիա Գոլէճ, «Շաւարչան» և «Նոր Ազգ», Ազգ. Ս. Սահակեան վարժարանը, «Հայ-
որդին» և «Հայկունի» ինչնր մտադրած էին քեզ յարգելու համար. ո՞վ անմահ Դաւթեան
մինչ տիպա՞ս, անմահ աշուր լաց ունին միայն, սեւերմայն, ու սոյն սեւածիր յաւերածը
Նոր Այգի՝ իբրեւ յաշարձան անմահ անունիդ և անմահ հանձարիդ: Ազգի և ազգերու
սիրտին մէջ ապրող չմահնիր, արդ անմահ եւ Դաւ: Բիւր յարգանք անմահ յիշատակիդ:

(1) ՏԵ՛ս Էջ 4: (2) ՏԵ՛ս Էջ 4: (3) ՏԵ՛ս Էջ 5:

ՄԵԾ ԱՐՈՒՍՏԱԳԵՏԻՆ

Հրմայեցիք Բու ճեշերով մագնիսական
Ունկրնդիրները՝ ջուրակիդ չորս քելերով նուրբ.
Մեր հոգիներն նոր եռանդով կենդանացան
Ըստանալով իրենց սրնունդն ազնիւ ու սուրբ:
Հայուն հանձարն անգամ մըն ալ գուցարեցիր
Ազգի ազգի դիւրում, քովում ներկաներուն.
Հայուն հոգին ցլացուցիւ սեռն անբասիր՝
Իբրեւ զաւակ առաքինի միշտ անընկուն:
Բայց, ո՛րչափ շուտ, յանկարծակի անհետացար
Մուր զիշերուն անդրնդային խաւարին մէջ.
Վառ ասուպի արագութեամբ անհաւասար
Փայտը, գացիր երկնից փայլուն յարկերն անվերջ:
ԴԱԻԻԹ ԴԱԻԹԵԱՆ անունն անցինք պիտի մընայ յար
Խորհերուն մէջ Հայուն սրտին ասպետական.
Համայն ազգեր պիտի՝ գովենք քեզ միշտ խանդավառ,
Քանի որ դու հանձար մէկի անգուգական:

Հ. ՏԵՐՅԱՎՈՐԵԱՆ

ՀԱՆՃԱՐԻՆ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մահուան յուզիչ պահերը կ'երեւի ո՛չ իբր սարսափ իմաստունին եւ ո՛չ ալ իբր վերջ՝ բարեպաշտին: Անկիւտ կը մղէ առաջինը եւ՝ դէպ ի կեանք, եւ կը ստիպեցնէ անոր գործել: Իսկ վերջինին մէջ կը զօրացնէ յոյսը ապագայ փրկութեան: Երկուսիին համար ալ մանր կ'ըլլայ կեանք:

ԿԷՌԹԷ

Սգակի՛ր հանդիսականներ

Հանձար եւ առաքինութիւն հայրենիք չունին: Անա՛ այս ճշմարտութիւնը անգամ մըն ալ կը նուիրագործուի: Նշանաւոր հանձար մը աննշան քաղաքի մը մէկ անկիւնը կը չիճանի այսպէս յեղակարծօրէն, ու մենք ամենքս, հայեր ու օտարներ, գուրդուրանքով կը բոլորուինք տարաբաղդ եւ վաղամուտիկ հանգուցեալին զաւակին չաւրջը՝ ծանրաթախիմ վշտով ողբարու համար անդարձանելի կորուստը՝ ազգին, պատկը՝ արուեստին ու փառքը մարդկութեան: Երէկի անծանօթը՝ այսօր ամենուն ծանօթը կը դառնայ՝ իր հանձարի շանթերուն եւ սրտի խանդերուն չորրէն: Անկիւտ կայք մըն է զօրաւոր, որ կը հրդեհէ իր չիճալայրը, կը վառէ սրտերը եւ կը բորբոքէ հոգիները: Բորբոքած հրաբուխի մը հրաբերանին ճիւղ կընար մօտենալ. տաք լավաները կոխկրտելով անկարելի է հրաբերանին մօտէն դիտել վառող այդ մեծ կուրծքին ներսիդին: Կենդանի հանձարը, — հզօր քանակաւորութեան, վառվռուն երեւակայութեան, կենդանի զգացականութեան եւ երկաթէ կամքին այդ վսեմ բաղադրութիւնը, — կը նմանի վառած եւ մշտաբորբ հրաբուխին, որուն սուկայի զզրգուններն ու ցնցումները կը սարսեն բովանդակ էութիւնը: Բայց երբ վառող հրաբուխը կը չիճանի, լավաները արձամարձելով կը բորձրանաւ գազաթեր, համարձակ կը մօտենաս հրաբերանին եւ անուր սարսուռով մը կը տեսնես պարագը, որ կը բացուի առջուկ: Հանգած հրաբուխի մը հրաբերանին մօտ ենք այս պահու: Հոն կը տեսնես հրաբուխի մօխերը, իսկ հոս՝ արուեստի հրաբուխին անշունչ ածիւնը, — գիւտը, — քանի որ կեանքն ալ ինքնին կրակ մ'է: Այդ գիւտը, ա՛հ, որ օր մը առաջ նուազած ատեն կը ճգնէր իր ամբողջ սիրտն ու հոգին, համակ կեանքն ու էութիւնը իր անխօս ու անշունչ ջութակին մէջ գնել, այսօր ա՛հ՝ կ'սրբօրէն գեղարուեստը...:

Ես այս հազարաւոր հանդիսականներու պնդանաւոր կ'ընդունիմ արուեստին փառաբանումը եւ գեղեցկին պաշտումը, մանաւանդ այս թանկագին ու անզուգական տաղանդն արտադրող ցեղին գերագոյն փառաբանութիւնը: Եթէ Հայ ցեղը հաւաքապէս բան մը չարժէր իսկ, անոր հանձարները բաւական էին քաղաքակիրթ աշխարհին հիացիկ պաշտումին արժանանալու համար: Եւ ա՛հ՝ աշխարհաճօղակ Դաւիթ Դաւթեան մը, որ ամբողջ Եւրոպայի մէջ խելացի ծափեր խլելէ յետոյ՝ այսօր կրկին միջազգային յարգանքի արժանի կը դառնայ իր մահուան պարագային: Ո՛րչափ գեղակերտ պատկերներ կը չըջապասեն իր զաւգորդ՝ աննախնդրանքային: Շնորհակալութիւն բոլոր հայասէր ու արուեստասէր օտարներուն, որոնք կը համակրին Հայ հանձարին եւ ա՛հ՝ մեր սուգին հետ

կը խառնեն իրենց արցունքները:

Եթէ Դաւթեանի չքնաղ հանձարը կազմակերպուեցաւ ու բերեցողացաւ ազա՛տ երկրի ներսը օտար հորիզոններուն ներքեւ, այս նահատակուած երկրին ու խաչակիր ցեղին ծննդն մէջ ծնաւ սակաւն: Փա՛ռք Հայ ժողովուրդին: Մենք կը հաւատանք եւ ջերմապէս կը հուսանանք թէ ազատութեան ոգին այսօրուան մեր հայրենիքի բարատաաններուն մէջ ալ պիտի ծնի ու անուշանէ հանձարներ, որոնք մինչեւ այժմ աննպաստ հանգամանքներու մով չարաչար մեռնելու դատապարտուած էին: Ու ցեղին գեղարուեստական սգը դուրս պիտի պոռթկայ ու ժգին՝ աշխարհի առջև:

Ու մենք, հէ՛ք տարաբաղդ արուեստագէտ, ի՜նչ երկիւղած յարգանքով ու անխա՛տի պաշտումով որ երէկ ունեցրեցինք քու ճարտար ու թրթռուն ճպտակը եւ որտա՛րտա՛տ ծափերով Սնաթթիւտ Գոյէ՛նի սրա՛նին մէջ փառաբանեցինք հանձարը, ա՛հա՛ այսօր ճիշդ մէկ օր ետքը, միեւնոյն յարգանքով ու պաշտումով կը փառաբանենք դարձեալ քու անմահ արուեստը ու տաղանդը, դիակիր չաւրջը իսրին պատկառանքով եւ անմիջապէս սուգով բոլորեցով, ամեն աղգէ, սեռէ ու հասակէ, հաստատելու համար կործան թէ, Հայ հանձարին առջև պէ՛տք է երկրպագել:

ԴԱԻԻԿ ՕԶԱՆԵԱՆ

ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ-ՔԱՐՈՋ

Վա՛հ, ո՛ւր գտանք, շուտ կորուսինք: Աւա՛ղ խարուսիկ կենաց: Դաւիթ, անուշեղ անուշ, հմայքն անսնդ հողիւ վայրկեաններ մեզ թողած, անուշ ժպտող հողի վայրկեանների վայրկեցինք: Իսկ անկենդան գէժբոյ առա՛ արցունքներ կը քոյէ սրտերէն: Ա՛հ, ո՛ւր այն մատուցեց փափկիկ քնորդ վրայ, ո՛ւր այն սրտերու ազդեցիկ ներկայութիւնը ի բնովն, աչքերուդ մէջ ո՛ւր այն կապուտակ երկնք վեր առած, ի տեսն ստուերամած լայն ճակատը, անուշ ստուերիդ մեղմ շարժումները՝ այն երեկոյնի պիտի բռնէր բան մը, այնպէս ցլացուցիր, կը ցանկայինք կը փափաքէինք. աւա՛ղ չքոր լուի՛ սրտէդ, մատներովդ, հոգիովդ եղբայրք «աւջուկներն»: Լուի՛ բայց ազդու երեկոյնի «գորտիկն իւ ժողովրդեան»: Վերջին կտակներդ էին՝ վե՛ջին անխօսներդ, անտեք մեզի: Չերեւար: Գու մարմնաբանն, ներկայացար մեզի հողիացած մը, գուարթունք մը: Յայանի էր կ'ազատէր, կը հաչէր, տանձային աւիւնը քեզ յաշարար, Չե՛ր լիայի հաւատք, քեզ հովանի, քրիստոնէի խանդ: Էութիւնդ դարձած մինչդուռ կանգնուի ի բնովն՝ հողիդ ի ծնունդ, մատերդ վախ՛ թիկնուն մէջ կը թրթռային, քնորդ գեղիւնը շարժեց մեղմիկ կապուտ կամարին փափուկ շարժը, յոյսն անցինք, ճաշակն անցինք մեզ չնչեցինք...:

Դու բան մը չքոր. շատ բան բսիր: Քաղցրիկ անունը եւ մականունը Դաւիթ գուրերու հոգեւորազր արթնցուցիր այն երեկոյն, եւ խաղաղացած քու քնարովդ, ա՛հ բայց անողորմ, երգեց անի այն գիշերը մահճիդ մօտ «կեանք մեր իբրեւ գծադիկ խոտը» եւ դու խամրեցար: Դու բան մը չքոր, շատ բան բսիր: Հեղիկ ներկայութիւնդ, ստուերիկ փախուստդ մեր ծափահարութիւններէն, լուրջ պրօպանութիւն գովաւորեց փաթեթիկ հանգեղ, զգացած վայրկեմ միայնութեանդ մէջ չափաւորութիւնդ մեզ շատ բան բսիր: Բայց ափսոս որ մեզ մինակ արցունք թողուցիր: Կոխտեցիր եւ բոսին եւ Դաւիթ խանդաւան հողերը, մեզ մինակ հանգար, մեր գիրքը վերջին միաս բարեւան մեզի լուր եկիր բարեւան, երթաւ բարեւան. քու արցունքիդ յիշատակին արցունքի տարալներ բոյ՛ խած մեր սրտէն: Կիտի թրջն քու ուզարկիդ անցերու: Ափսոս, մեռա՛ւ ու մեռա՛ւ մեզ թողուց: Բայց թող վայելէ մարիկդ. թէ՛ զգեց պաշէկը, Գոհասի պարբայները, աչքիւն Ան ծախ չափի կրնային պահ արցելու: Դժգոյ արդ անի իր ձեռքերով գնէ քու նուիրական աւարներդ, եւ գերեզմանիդ չաւրջը թող գնորդը պատկերով:

Երբեք ուր բարեւան: Մինչ մեր արտառաւարտ աչքերը հեռեւէջ յառած՝ մեր ուզարկներ եւ հաւատներ թող բորձրանան սգորած: Աստուծոյ առեւանք, եւ նա հանդիսու իր տեսնական սրբոյնէ հողուց եւ երկնային միայնութիւն սրտիկդ մարդ եւ սիրտիկդ արարողայնդ: Ամէն:

Մարգարեան
17 Ապրիլ 1911

ՅԱՄԱՆԻ ԳԼԵՐԻՆ ԳՈՒՄԵՆԻՆ

ՎԵՐՁԻՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԵԱԸ

Ամսոյ Տին, երկուշտորթի իրիկուն քաղաքս աննախնթայ խանդավառութիւն մը ունեցու՝ վայելելով հռչակաւոր արուեստագէտ Դաւիթ Դաւթեանի անգուղակուն նուագահանդէսը:

Պ. Դաւթի Դաւթեան, որ Ռուսաստանի ճամբով Անգլիա և ապա զէպի Ամերիկա գեղարուեստական շրջան մը ծրագրած էր՝ Սամսոն նուագահանդէս մը սարքելէ վերջ անտիկական, բոլորովին անտիկական կերպով եկաւ փայլիկ մեր ալ հորիզոնին վրայ և անհետանալով, մարիլ իրը չղարձակ մեքենայ մը:

Պ. Դաւթի Դաւթեան իր ճոխ «Ռեկոնստրուա»-ին ամենաբնական կառնուկովը կազմած էր այս անմոռանալի նուագահանդէսին յայտագիրը, և յաջորդած ունկնդիրներու ուրախագոյն ծափերէն և անգուղակ խանդավառութենէն, ինչպէս ինք կ'ըսէր, առաւ իր ամենայնազոյ նուագահանդէսը, ապրելով այդ անմոռանալի երկու ժամերուն մէջ տարիներու կեանք մը՝ քամով իր ֆիզիքական ուժին վերջին կաթիլները:

Նուագահանդէսին ամենէն աւելի ուշադրաւ թիւերը կը կազմէին Սարազամբի Անսարուզը և Յիլօյնրուլայզը՝ արտայայտուած բուն թափով և տարուկ զգացումով, Պախի Կալօթի և Փոլէլուար՝ նուրբ ճաշակով և ուղիղ սնով, իր հեղինակութիւններէն Նեյլին սղբը և մեծ վարպետին՝ Բակախանի Քոնսերթսին, որուն մէջ Պ. Դաւթեան առաջնաւարդ Վերքուօօօի քեֆիֆը ի յայտ բերաւ՝ հիացնելով ունկնդիրները:

Այսպէս ծափերէ և ունկնդիրներու պնդումէն ստիպուած յայտագրէն դուրս նուագահանդէսը հասե Բակախանի մէկ լարի համար գրած կառնուկէն «Մոլսեհի Աղօրթը» և Պաժմիսի «Ոգիներու Պարը»: Այս երկու յոյժ գիտարար կառնուկն ալ անբական ճարտարութեամբ նուագելէ վերջ մեծ արուեստագէտը վերջակէտը դրաւ՝ իր կեանքի անբաժան ընկերը, — ջութակը, — անգամ մըն ալ ձեռք չառնելու պայմանաւ:

Պ. Դաւթեան իր արուեստին բոլոր գիտարարութիւնները և նորութիւնները կատարելապէս իւրացուցած էր. հրաշալի technic-ին կը միացնէր ուղիղ և անբական interpretation մը՝ ազատ ամեն սեփականական արուեստականութենէ: Աստուծոյ, ջինջ կապոյտ աչքերը, նուրբ քիթը և ժպտուն շրթները կը մասնանշէին իր փափուկ և անկեղծ ուղին. իսկ այն լայն, մաքուր, գեղեցիկ ձեւերն քոֆերէն կախուած մագի երկայն փունջերը կը յատկանշէին «արթիւրը»: Շարժուձեւերը ձկուն և յոյժ հնորձալի էին. իսկ երբ ջութակը ձեռք կ'առնէր՝ նա այլ ևս հասարակ մանկանայու մը չէր. նա մոգական մը կը դառնար, որ ճպտի աներեւակայի ձկունութեամբ մերթ ծրծաղ և մերթ ալ ողբ մը կը խլէր երկու հարիւր քառասունամեայ կուսակցներէն ջութակին կուրծքէն՝ հմայելով, զիւրկնով ունկնդիրները:

Պ. Դաւթեան չէ թէ միայն հայ ազգին՝ հազար հազար եւրոպական որ և է ազգի մը պատիւ բերող արժանաւոր արթիւր մըն էր, և ս'ըջալի որ մեծ էր նա իր արուեստագէտ՝ նոյնպէս ալ մեծ էր նա իր մարդ՝ իր խանդավառութեան, հեղութեան և փափկանքի արուեստին մէջ. բան մը, որ, աւագ, յաճախ կը պակսի մեր երկրորդական արուեստագէտներուն քով:

*
*
*

Դաւթի... Դաւթի... ինչո՞ւ եկար հոս...: Չէ՞ որ հեռուէն ալ կը սքանչանայինք բոլոր յաջողութիւններուդ արձագանգը լսելով: Չէ՞ որ արդէն իր մեծ արուեստագէտի մը ազգակիցները քեզմով կը պարծենայինք: Ինչո՞ւ ոչ այսպէս մօտ եկար մեզ. սիրելիք ու սիրուելիք, և միայն քանի մը որ յատարելով մեր ալ հորիզոնը՝ անցար, գոցիր... արուեստագէտ մեր արտերը...: Չի գոհացար իսկ ծափերէն և հմայում արտերու պայտուս մի...:

Դաւթի, պատկ, ծաղիկփունջ, արցունք կ'ուզէիր... Անո՛ւս անո՛ւք ալ բերէր... անկոյն աւագ սե գոգապիկ յուրջ թափեցինք...:

Դաւթի... Դաւթի... Ինչո՞ւ եկար հոս...:

Պոլիս 11, 1911
Անարգիւն Կոնստ, Մարգարեան:

Ա. Ք. ՏԱՂԵԱՆ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0835010

